

János Filép allas vår omtyckta sjukgymnast och tränare.

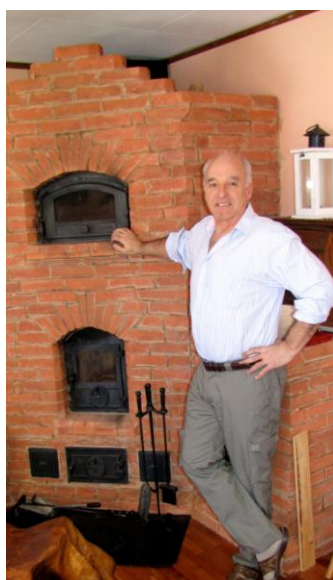
Intervju med János Filép.

Text: Kaj Lindblad.

Foto: Tanja Kisker och Kaj Lindblad. Februari 2011.

För Berig, Bechterewreumatikernas Intressegrupp.

Denna underbart vackra februaridag med minus 7 grader och strålande sol, var vi på väg hem till János för att intervjua honom. Om man frågar honom var han bor så säger han att han bor utanför kartan – och det kan vi bekräfta. Vägen från Göteborg till Mjögback är både lång och slingrig och går genom ett vackert landskap. Men väl framme välkomnades vi av János i hans trevliga villa där han bor med sina båda barn. Vi fick se den stora öppna spisen som han murat under hösten 2010. En både värmeeffektiv och praktisk spis som sätter prägel på interiören.

Första gången jag träffade János var 1998 på utlandsvård i Tiberias i Israel. Då var han sjukgymnast för den svenska gruppen jag tillhörde. Jag minns att en del av de rörelser vi skulle göra var dansinspirerade, vilket fick sin förklaring senare. Och vi är många som upplevt hans dansanta rörelser under våra träningspass.

Vi började med att vandra runt i omgivningarna med sina lantliga miljöer som János valt med omsorg. Här känner János att han trivs – en bit bort från stadens brus och nära naturen, även om det är långt till jobbet i Göteborg.

Inför intervjun hade vi förberett 16 frågor. Efter två timmar hade vi klarat av första delfrågan som löd: "Berätta lite om din bakgrund?"

Den berättelse vi bjöds på var fylld av dramatik och passion – en berättelse som är ett stycke europeisk historia och som verkligen berör.

János berättar att han kom till Sverige i januari 1971, efter en dramatisk flykt från Ungern. När han var 15-16 år sommarjobbade han för att köpa en hund. Han valde en schäfer som han kallade Betty. Det var en agilityhund med riktigt goda dressyregenskaper. János och Betty blev riktigt tajta och tillbringade mycket tid tillsammans. János ville ha ett extrajobb vid sidan om skolan där han samtidigt kunde ha med sig hunden. Han fick jobb som hästkötare på ett exklusivt ridhus utanför Budapest. Det kostade en dagslön att rida en timma men János fick rida gratis på de eleganta hästarna när de var lediga.

En flicka som hette Lena kom dit på sommarloven för att rida. Hon och János blev snart kompisar. Hon hade en ungersk mamma och en svensk pappa. Lenas föräldrar gillade János och ville gärna hjälpa honom till Sverige. Detta var 1969–70, under kommunisttiden. För att kunna ansöka om uteställstånd måste man ha en inbjudan från det mottagande landet

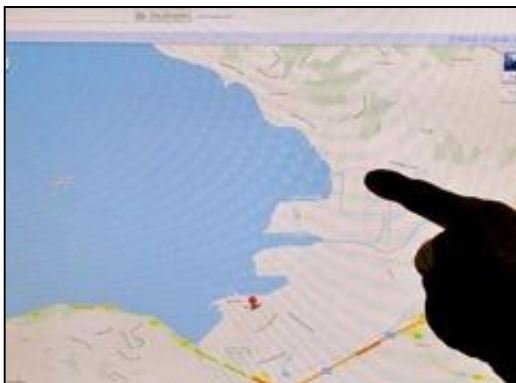
och det hade János från Lenas föräldrar. De skulle stå för alla kostnader, inklusive resan. Han behövde också ett utlåtande från informatören i det område där han bodde (eftersom János var en skötsam pojke så var der inget problem) och godkännande från motsvarigheten till värnpliktsverket

för att kunna lämna in en passansökan. János var uttagen till pilotutbildning i ungerska flygvapnet och bedömdes för värdefull för landet, så när han ansökte om utresetillstånd så fick han avslag. János bodde tillsammans med sin mamma och syster. Om vårdnadshavaren kunde följa med till Sverige som garant för att han skulle komma tillbaka, då skulle det underlätta att få ett pass. Men det räckte inte. Han fick svaret att "kamrat kan åka inom Warsavapaktens länder, men inte till Sverige". János blev så förbannad och kritisk till systemet och myndigheterna att han i hemlighet bestämde sig för att fly. Han planerade att

fly under någon av distansflygningarna till Österrike men det gavs aldrig något tillfälle då han misstänkte att radarn skulle fångat honom innan han passerade gränsen.

Våren 1970 träffade János moster en hög kommunistpamp som förstod att János ville lämna landet. "Jag kan släppa ut dig!"- sa han och i János öron lät det som om han skulle kunna ta honom till månen!

Två dagar efter att han fått sitt pass, 1 augusti 1970, satt han på tåget till Pula, en stad som ligger i Kroatien vid Adriatiska havet i dåvarande Jugoslavien. János hade nu lämnat sin mamma, syster och hunden Betty kvar i Budapest. Mamman hade varit förtvivlad över att Janos skulle lämna landet så uppbrottet var känslösamt. Men svårast var det att lämna Betty. Den 11 augusti 1970 lämnade Janos Ungern.

På tågresan mot gränsen lärde han känna en student som också var beredd att lämna Ungern. De båda sökte sig nu upp till gränsen mellan Jugoslavien och Italien. Under några dagar iakttog de hur gränsbevakningen var och bestämde sig för att simma från Jugoslavien till Italien en mörk natt. Det kom

patrullbåtar var tredje timma som det gällde att undvika. De köpte simfötter, cykloper och snorklar och simtränade på dagarna och spanade nära gränsen under kvällar och nätter. Natten mellan den 19 och 20 augusti kl. 20 startade de simturen som de beräknade skulle ta 3 – 4 timmar. Det var varmt i vattnet och alldeles stilla. Det visade sig att den natten var det fullmåne – något de inte tänkt på. Riskens för upptäckt var uppenbar. De simmade så försiktigt de kunde för att det inte skulle höras. När de hade simmat några timmar var kamraten beredd att ge upp. Han var trött och rädd. Han var beredd att simma tillbaka eller ge sig tillkänna. János var den bättre simmaren och var i värsta fall beredd att bogsera honom vidare. Men han fick hotfullt peppa honom att simma vidare mot Italien. Vid midnatt var de alldeles nära land och kände att de simmade emot ett undervattenshinder – sannolikt ett nät, riggat för att förhindra flyktbåtar. Ett bälte med mareld svepte in dem så att de blev alldeles självlysande. Rädda för upptäckt fick de snabbt tvätta av sig och ta sig upp på land, trötta, kalla och hungriga. De kom till en militärförläggning där vakterna blev skitskraja då de gav sig till känna i enbart badbyxor, med simfötter och cyklop dinglandes i händerna. De visade sina pass som de haft i plastpåsar i badbyxorna. Vakterna gav dem militära fångkläder och förhörde dem på tyska. Senare fördes de till ett flyktingläger i Padricciano utanför Trieste och efter ca 3 veckor transporterades

de till Capua, ett par mil norr om Neapel, där de tillsammans med andra flyktingar delades in i grupper. De flesta ville komma till USA, Australien eller stanna i Italien. Men János ville komma till Sverige. Transporten dit gick bara en gång per år. Lenas föräldrar skickade 100 kr per vecka till János för hans uppehälle, ett lån som han skulle betala tillbaka när han kom i ordning i Sverige. I det här uppsamlings- eller flyktinglägret var det folk från

tidigare kommunistländer. Han fick 10 kr per månad i fickpengar. Han ringde hem till Ungern och bad om förlåtelse för att han flydde. János var övertygad om att han var avlyssnad. Det samtalet skulle ge alibi för hans mamma, att hon inte visste något om hans planer att hoppa av. Några av fångarna i lägret hade vandrat i flera dagar över bergen till Italien. I lägret pratade man mycket om hur det skulle bli när man kom därifrån.

Den 21 januari 1971 landade János i Sverige och hamnade i Alvesta på AMS mottagningsenhet. Där fick

han 2 kr per dag med ett tillägg på 3 kr om han gick på svenskundervisning. Man kunde känna sig rik med 5 kr per dag jämfört med 10 kr per månad i Italien.

I mitten av april samma år började János jobba på ett fotolabb i Nacka. Lenas far, farbror Sture blev som en fadersgestalt för Janos och han har lärt sig mycket av honom om djur, natur och fiske. János sörjde honom mer än sin egen far då han gick bort. Sedermera upphörde kontakten med Lena. Första gången János fick tillfälle att återse sin mor och släkt och vänner var julen 1978 - ca 8 år efter flykten. Då var János svensk medborgare och hans brott "att hoppa av" hade preskriberats. Tyvärr hade hans hund Betty dött under sommaren samma år.

Först i februari 1989 beslutade Kommunistpartiets centralkommitté i Ungern att införa flerpartisystem. I oktober samma år utropade den provisoriska presidenten republiken Ungern och frigörelsen från Sovjetunionen var ett faktum. Detta var under Gorbatjov och perestrojkan. Den minnesgode erinrar sig att Ungern 1997 blev medlem i NATO och medlem i EU 2004.

När János var i 7-årsåldern började han med dans. Detta var ett intresse han tog upp igen när han kom till Sverige. Han sökte in på Statens Dansskola i Stockholm och av 330 sökande kom 13 in, varav János var en. Efter 4 års studier blev han diplomerad danspedagog. Under 1980- talet ledde János dansgrupper på ibland upp till 100 personer. Det var jazzdans, modern balett och barndans. Men på grund av en överörlighet i ryggen fick han efter en tid så ont att han inte kunde fortsätta med det. Han omskolade sig till sjukgymnast. 1979 flyttade János in i en HSB-lägenhet och blev mer och mer en svensk. Tanken kan slå honom ibland – Vad skulle hänt om han valde att åka till USA i stället? Skulle han fått det bättre materiellt eller vart hade livet fört honom då?

Tagna av den dramatiska historien blev det inte mycket utrymme för så många frågor om Bechterew och Berig. Men efter att vi blivit bjudna på en fantastisk ungerinspirerad måltid som Janos tillagat i den öppna spis som han själv murat, hann vi med några frågor innan den kalla vinternatten blev alltför kompakt.

Med tanke på diskussionen om utlandsvårdens vara eller inte vara så är János övertygad om att det ger mycket positiva effekter att vistas och träna på heltid under sakkunnig ledning i rätt miljö. Av de anläggningar som János har jobbat på så bedömer han att CFS (Centro Forestal Sueco utanför Marbella i Spanien)

är en av de bästa. Här blir man stimulerad att träna och det ger lång effekt även efteråt om man fortsätter att träna när man kommer hem. Några forskningsstudier på effekten för patienterna som varit på utlandsvård, jämfört med dem som egen tränar hemma, känner János inte till, men det är på gång med forskning på området. Först efter sådana studier kan man uttala sig om värdet av utlandsvård. Egentligen är det ingen större skillnad på Bechterewträning eller friskvårdsträning – menar János. Vissa rörelser kan skilja men i stort sett är det samma sak. Han har ett motto: "Man kan inte vila sig frisk" - och det stämmer till 100 % på Bechtereware.

För några år sedan ville János testa sin förmåga att rida en mekanisk rodetjur, van vid att rida som han var. När han plötsligt föll av så brast något i höften och han fick en skada. Detta föranledde att han till sist fick byta höftled. Något man inte märker så mycket av när han kör med oss i bassängen.

Tagna av dagens upplevelser vände vi åter mot Göteborg – berikade av János berättelse och en ny syn på hur bra vi har det i Sverige. Våra möjligheter att betvinga våra symptom är till stor del upp till oss själva och det är vår plikt att göra så gott vi kan.

